

Jesse Mulder

DE UITDAGING VAN DE ZIEL

Jesse Mulder is bestuurslid van de Antroposofische Vereniging in Nederland (AViN). Hij leverde zijn bijdrage op persoonlijke titel.

Jesse Mulder is filosoof en zal in 2014 in Utrecht promoveren op een proefschrift over de hedendaagse metafysica, in de context van een breder onderzoeksproject dat zich richt op indeterminisme en de vrije wil.

Hij is vader van een jong gezin.

Antroposofische Vereniging
in Nederland

De uitdaging van de ziel is een goed gekozen thema voor onze tijd, want onze tijd is bij uitstek een tijd van uitdagingen – en in het bijzonder van uitdagingen voor de ziel, voor datgene in ons dat persoonlijk, eigen, subjectief is. Daarover wil ik in mijn bijdrage graag iets zeggen, vanuit een antroposofisch perspectief.

Wat is de ziel?

Er is een passage van Goethe die ik erg verhelderend vind als het om deze vraag gaat:

Zo gauw de mens zich bewust wordt van de dingen om hem heen, bekijkt hij ze met betrekking tot zichzelf. En terecht, want of ze hem bevallen of niet, of ze hem aantrekken of afstoten, of ze voor hem bruikbaar zijn of schadelijk – daarvan hangt zijn hele levenslot af. Deze heel natuurlijke wijze om de dingen te bekijken en te beoordelen lijkt net zo eenvoudig te zijn als dat ze noodzakelijk is, en toch wordt de mens daarbij aan duizenden vergissingen blootgesteld die hem vaak beschamen en hem het leven verzuren. – Een veel zwaardere opgave nemen mensen op zich wanneer hun levendige verlangen naar kennis hen ertoe brengt de dingen van de natuur op zich, en in hun onder-

*linge verhoudingen te bestuderen: zulke mensen ontbreekt immers de maatstaf, die hen te hulp kwam zolang ze zich ertoe beperkten de dingen slechts in verhouding tot **zichzelf** te bekijken.*

*Hun ontbreekt de maatstaf van het bevallen of niet-bevallen, van het aantrekken en afstoten, van het nuttig zijn en schadelijk zijn voor **henzelf**.*

*Van deze maatstaf moeten ze juist volledig afstand doen; ze moeten als gelijkmoedige en welhaast goddelijke wezens zoeken en onderzoeken wat is, en niet wat **behaagt**.*

Zo moet de echte bioloog zich niet door de schoonheid en het nut van de planten laten bepalen: hij moet hun groei en ontwikkeling, hun verhouding tot het overige plantenrijk onderzoeken; en zoals de planten allemaal door de zon tevoorschijn geroepen en beschonen worden, zo moet hij ze allemaal met een gelijkmatige, rustige blik bekijken en overzien.

De maatstaf voor de kennis die hij zoekt, de grondslag voor zijn inzicht, moet hij niet uit zichzelf halen, maar aan de kring van dingen ontleen waar hij zijn blik op richt [1].

Johann Wolfgang von Goethe

Wat zegt Goethe nu eigenlijk? We hebben de wereld van de dingen om ons heen – de wereld waar we met ons *lichaam* deel van uitmaken. Dankzij onze zintuigen staan we met ons lichaam te midden van de fysieke, zintuiglijke dingen. Tegelijkertijd betrekken we wat we zo om ons heen vinden doorgaans op onszelf: wat betekent wat ik allemaal zie en hoor, ruik en proef, voel en ervaar, *voor mijzelf*? Vind ik het prettig of onprettig, sympathiek of antipathiek, kan ik het goed gebruiken of is het schadelijk voor mij? Dat is het gebied van de *ziel*: onze ziel plaatst zich in een geheel eigen verhouding tot datgene waar ze zich mee geconfronteerd vindt. Onze eigen ziel vormt zo de maatstaf voor ons oordeel over de dingen: we beoordelen ze al naar gelang ze *voor ons* prettig zijn of niet, nuttig zijn of niet, en ga zo maar door. Zoals Goethe opmerkt kunnen we daar gemakkelijk de mist in gaan: wat er aantrekkelijk uitzag blijkt maar al te vaak minder plezierig uit te pakken; wat ik in eerste instantie onprettig vind blijkt regelmatig toch heel nuttig te zijn, enzovoorts.

Maar er is meer dan dat: we kunnen ook deze voortdurende, zielsmatige betrekking van de wereld op onszelf overstijgen. Dat begint in de ziel: we verlangen naar kennis, we willen de wereld leren kennen, nu dus niet meer slechts voor zover die wereld in ons een plezierige of onplezierige werking heeft, maar *op zichzelf beschouwd*. We willen weten hoe de wereld *zelf* in elkaar steekt. Daar ontbreekt ons de maatstaf van onze eigen ziel: we dienen onszelf terug te houden en niets van onze subjectieve neigingen, voorkeuren, eigenaardigheden te laten meespreken in ons oordeel over de dingen. In plaats daarvan moeten we de dingen zelf laten spreken. We doen ons best om de fenomenen om ons heen te begrijpen, en de taal waarmee ze tot ons spreken te doorgronden. Als we dat doen, dan betreden we het gebied van de *geest*. Dat gebied omvat de principes, de levende wetmatigheden, de verhoudingen die zich daadwerkelijk in de wereld om ons heen – maar ook in onszelf – vormend uitdrukken.

Zo krijgen we een beeld van de mens als burger van drie in elkaar verwoven werelden: met ons fysieke lichaam wonen we in de uiterlijke, zintuiglijke wereld van de fysieke dingen, met onze ziel omvatten we een eigen, innerlijke, gevoelsmatige wereld, en met onze geest reiken we tot in de objectieve, geestelijke wereld die aan beiden ten grondslag ligt.

Dat is een statisch beeld: het schetst ons mensen zoals we nu zijn, maar daar is een ontzagwekkende ontwikkeling, een mensheids-ontwikkeling, ja zelfs een wereld-ontwikkeling, aan vooraf gegaan. De zelfstandige innerlijkheid van de ziel, die we nu als zo vanzelfsprekend ervaren, bestond lang geleden nog niet. Toen sprak de wereld van de geest nog direct tot de mensen – in een taal die wij moderne mensen

niet meer zomaar begrijpen. De oude, kleurrijke mythen en sagen van de vele volkeren op onze aarde laten nog een rest zien van de wijsheid die de mensen in die toestand van intuïtieve helderziendheid ten deel viel.

Die intuïtieve helderziendheid is langzaam verdwenen: de mensenzielen zijn ondergedompeld in duisternis voor wat betreft de kosmische wijsheid die vroeger, vanuit de onzichtbare lagen van het bestaan, in de mensenzielen binnenstroomde. In plaats daarvan ontwikkelde zich een eigen, zelfstandig denken – beginnend met de opkomst van de filosofie, zo rond 700 voor Christus, en culminerend in de opkomst van de natuurwetenschappelijke denkwijze, die het materialisme in de wereld bracht, zo rond 1400 na Christus. Het mee-beleven met de wijsheid van de kosmos maakte plaats voor iets nieuws: de kiem van een zuiver menselijke wijsheid ontstond in de zielen van de mensen.

De mensheid van vroeger was ingebed in de omvattende kosmos – eerst nog heel direct, later via de vele mysterie-scholen, religies en levensbeschouwingen die daarvan uitgingen. De mensen van nu beleven die kosmische samenhang niet meer zonder meer. In onze zielen is de ruimte vrijgemaakt voor onze eigen, vrije, persoonlijke ontwikkeling. Je zou kunnen zeggen dat we van geestelijke wezens, die door de kosmische voorzienigheid de hun passende plaats in de kosmos innamen, zijn geworden tot ziele-wezens, die hier op aarde een vrije ruimte vinden voor hun eigen ontwikkeling.

Die eigen ontwikkeling bestaat er uiteindelijk in om de genoemde kiem van een zuiver menselijke wijsheid tot ontplooiing te brengen: dat is "DE UITDAGING VAN DE ZIEL", vanuit een antroposofisch perspectief

–*anthropo-sophia* betekent immers *mensen- wijsheid*.

Ik neem deze gedachte graag serieus; vandaar ook dat ik niet "namens" de AViN hier een bijdrage lever, maar op persoonlijke titel iets vertel van wat ik me, dankzij mijn verbinding met de antroposofische beweging, eigen heb kunnen maken.

Maar wat is dat nu concreet die 'uitdaging'?

De eerste stap is de stap die Goethe beschrijft, en die we gebruikt hebben om tot het begrip geest te komen: we kunnen als ziele-wezens boven onszelf uitstijgen, boven het puur zielsmatige betrekken van de dingen op onszelf. We kunnen onze ziel het toneel laten zijn waarop het wezen van de dingen zelf zich gaat uitspreken. Die zoektocht begint met een gedegen zelfkennis: alleen wie zichzelf doorgrondt kan boven zichzelf uitstijgen. Zodoende kan datgene wat we ons uit eigen activiteit eigen maken, onze puur menselijke wijsheid, uiteindelijk in overeenstemming worden gebracht met de geestelijke wereld, in harmonie met de kosmische wijsheid. Op die weg zullen we dus tot een herkenning en erkenning kunnen komen van alles wat aan oeroude wijsheid uit de (voor)geschiedenis van de mensheid tot ons spreekt.

Kijken we naar het verleden, dan zien we hoe wij mensen van onzelfstandige geest-wezens tot individuele, zelfstandige ziele-wezens zijn geworden; kijken we op deze manier naar de toekomst, dan zien we hoe wij mensen van individuele, maar van de geest afgezonderde ziele-wezens, tot zelfstandige geest-wezens kunnen worden: geest-wezens die uit vrij verworven inzicht die plaats in de kosmos innemen die bij hun wezen past.

Dat toekomstbeeld is echter niet vanzelfsprekend, want we kunnen het ook

achterwege laten om die ontwikkeling daadwerkelijk te gaan. We kunnen onze verworven vrijheid, onze verworven intelligentie, ook puur instrumenteel gebruiken, in dienst stellen van onze van de kosmische samenhang losgeweekte ziel; dat is wat het materialisme wil. Met 'materialisme' bedoel ik dan niet slechts een filosofische stelling, maar een wezenlijke kracht die zich op vele lagen van het menselijk leven uit – in een natuurwetenschap die zich niet tot het wezenlijke achter de fysieke werkelijkheid wil verheffen, maar zich tot het puur fysieke beperkt, en daarmee de ziel verder van de geest probeert af te zonderen dan goed voor haar is. Het is een hedonistische levenshouding die uitgaat van het credo "je leeft maar één keer" en zich dus vooral richt op het bevredigen van onze persoonlijke behoeften en verlangens; in een consumptieve cultuur, die de mensen overspoelt met verlokkingen op allerlei gebieden; in een door technische vooruitgang vormgegeven leefwereld die het gevaar in zich bergt dat het de mensen van hun eigen oorsprong en hun eigen wezen vervreemdt.

Daarom beschouw ik het thema van dit symposium, "DE UITDAGING VAN DE ZIEL", als een wezenlijk thema voor onze tijd. Hoe langer we bij het materialisme blijven hangen, en onze ontwikkeling onvoldoende ter hand nemen, hoe meer onze samenleving gevormd wordt door krachten die ons van ons wezen wegvoeren. Dat uit zich in crises: in innerlijke crises, in de vorm van eenzaamheid, vervreemding, burn-out, en dergelijke, en in uiterlijke crises, zoals sociale ongelijkheid, de financiële crisis, nationale en internationale conflicten, en dergelijke. Deze opmerking is niet bedoeld als doemdenken of pessimisme: het is slechts het vaststellen van een verband tussen mens en mensheid, want de uitdaging van de ziel is niet slechts een persoonlijke of

individuele aangelegenheid voor diegene die zich ervoor interesseert – het is een aangelegenheid die onze hele mensheid aangaat.

Rudolf Steiner

Ter afsluiting citeer ik graag een paar woorden van Rudolf Steiner, de grondlegger van de antroposofie, waarin naar mijn beleving op kernachtige wijze verwoord staat wat ik hier heb willen vertellen:

*De mens is een brug
Tussen dat, wat geweest is
En het zijn van de toekomst;
Het nu is een ogenblik;
Ogenblik als brug.*

*Ziel geworden geest
In stoffelijk omhulsel
Dat is uit het verleden;
Geest wordende ziel
In kiemschalen
Dat is op weg naar de toekomst.*

*Vat het komende
Door wat geweest is
Hoop op het wordende
Door wat geworden is.*

*Begrijp zo het zijn
In het worden;
Begrijp zo wat wordt
In het zijnde [2].*

[1] J.W. von Goethe, 1792, *Der Versuch als Mittler von Objekt und Subjekt*.
In: *Gedenkausgabe der Werke, Briefe und Gespräche*; uitgegeven door Ernst Beutler, Artemis-Verlag Zürich, Bd. 16 (1949), pp. 844-855; vertaling: JM.

[2] R. Steiner, *Eine Brücke ist der Mensch*.
In: *Wahrspruchworte*; uitgegeven door Hella Wiesberger en Dorothea Weyrather, Rudolf Steiner Verlag, Dornach/Schweiz, achtste druk (1998), p. 143; vertaling: JM.

Rudolf Steiner houtsnijwerk - ter beschikking gesteld door Bax Art